

ALEX MIHAI STOENESCU

MITUL CA IZVOR AL ISTORIEI

**De la Preistorie
la Imperiul Roman**

CUPRINS

<i>Îndemn către cititor</i> (acad. IOAN-AUREL POP)	9
--	---

Partea I

INTEGRAREA MITULUI ÎN ISTORIE

I. Cunoașterea trecutului prin mit	13
Preambul	13
Geneza mitului	22
1.1. Inconveniente ale <i>culturii populare</i> . Impresia vagă despre mit și mitologie	22
1.2. Noțiuni și concepte. Ce este mitul? Ce este legenda?	26
1.3. Controversa privind definirea mitului	29
1.4. Întrebările fundamentale ale mitului	34
Vârstele Pământului	40
Apariția omului	44
Influența climei asupra apariției civilizației	63
1.5. Mitul în arta cavelor	68
1.6. Interpretarea filosofică a mitului	79
1.7. Teoria principiilor mito-lingvistice	85
1.8. Ipoteza descoperirilor paleontologice ale Antichității. Giganții ..	94
II. Mitul cosmogonic și mitul istoric	99
2.1. Ipotezele mitului consemnat	99
2.2. Sensul și contradicția mitului	112
2.3. Problema vechimii. Ce este vechimea?	116
2.4. Mitul modern. Cazul minunii de la Scripu	125
III. Teorii ale mitului	131
3.1. Viziunea istorică asupra mitului	131

3.2. Mitul în accepțiunea ezoterică	140
Problema tradiției. Ce se înțelege prin <i>tradiție</i> ?	142
3.3. Primele tentative de interpretare științifică	149
3.4. Deformări și manipulări ale mitului	174
3.5. Poziția Mitologiei contemporane	190
IV. Izvoarele Preistoriei	197
Izvoarele scrise	197
4.1. De la perioada elenistică la Evul Mediu	197
4.2. Confirmările din epoca modernă	199
Începuturile Arheologiei	211
4.3. Arheologia speculativă	211
4.4. Redescoperirea și jefuirea Greciei Antice	213
4.5. Fondul teoretic al arheologiei moderne	215
Marile descoperiri arheologice	220
V. Descifrarea scrierilor antice	226
5.1. Descifrarea scrierii cuneiforme	226
5.2. Descifrarea hieroglifelor egiptene	237
5.3. Scrierile hitiților	255
5.4. Scrierea cretană și miceniană (Linear A și Linear B)	258

Partea a II-a
MARI MITURI EROICE
ȘI REALITATEA LOR ISTORICĂ

VI. Eroul	265
6.1. Impactul mitului asupra memoriei	265
6.2. Alte încărcături simbolice. Antieroul	275
6.3. Eroul și destinul. Ce este destinul unui erou?	277
6.4. Arheologia mitului eroic	283
VII. Mitul Potopului	289
7.1. Descoperirea celei mai vechi versiuni a Potopului	289
7.2. Sumerienii – „capetele negre”	293
7.3. Identificarea Sumerului biblic	297
7.4. Transmiterea mitului Potopului prin popoarele semite	301
7.5. Primele cercetări arheologice	305
Marea expediție franceză în Mesopotamia (Oppert-Sarzec)	310
Expediția americano-britanică sub conducerea lui Leonard Woolley (1922–1929)	313
7.6. <i>Epopoea lui Ghilgamesh</i>	315

VIII. Războiul troian	333
Mitul Războiului troian	334
8.1. Tradiția literară	334
8.2. Povestea războiului	337
Izvoarele „epice și narative”	343
8.3. Interpretarea istorică	343
8.4. Traseul istoric al epopeilor homerice	348
8.5. Influența elenismului	355
8.6. Ciclul Epic	359
8.7. Alte izvoare elenistice și romane	372
Izvoarele istorice ale Războiului troian	375
8.8. Apariția curentului de raționalizare a mitului	375
8.9. Istoricii Războiului troian	377
8.10. Opinia lingviștilor asupra existenței Troiei	383
8.11. Mărturiile epigrafice	386
8.12. Descoperirile arheologice	391
IX. Despre frumusețea mitului	398
<i>Bibliografie</i>	419

I. CUNOAȘTEREA TRECUTULUI PRIN MITURI

PREAMBUL

Mitul, deși este străvechi, continuă să trăiască în viața noastră cotidiană. Schemele lui par inepuizabile, iar nevoia de a le reactualiza a creat unele dintre cele mai importante opere ale umanității. Cercetarea mitului arată că acesta este parte a identității individuale și colective și nu poate fi eliminat de acolo. Admirat, criticat sau ignorat, mitul rămâne sursa principală, oricât de imperfectă și ireală, a trecutului nostru dinaintea de Istorie.

Cercetătorii caută în continuare un răspuns. Problematika mitului se găsește astăzi la pragul dintre raționalism și ezoterism, în care domină atitudinea univocă a raționalismului de a combate și ignora aspectele metafizice ale urmelor intelectuale rămase de la acea lume a Preistoriei din care au supraviețuit doar probe materiale disperate și de foarte multe ori incoerente. Până de curând, raționalismul și ezoterismul au evoluat paralel. În ultimii ani, odată cu reconsiderarea operei filosofilor René Guénon și Julius Evola, ca urmare a constatării că unele teze ale lor se confirmă în fenomenologia umanității, Școala istoriografică americană încearcă să găsească o modalitate de a asambla armonios ceea ce este valoros din ambele sisteme de gândire. Altfel spus, lumea rațională de astăzi trebuie să pătrundă în lumea metafizică de atunci, cu scopul de a o înțelege.

În mod convențional, prin **Istorie** se înțelege timpul istoric (evoluția umană) de la apariția primelor forme ale scrisului și până astăzi; Istoria este timpul istoric care poate fi cercetat pe baza izvoarelor (arheologice, epigrafice, manuscriptice și de altă natură materială);

prin **cercetare istorică** se înțelege studiul Istoriei, al evoluției umanității, cu respectarea principiilor, metodelor, normelor și regulilor Științei istorice;

prin **Preistorie** se înțelege timpul pre-Istoric (evoluția umană) de la primele urme ale activității omului (*homo sapiens sapiens*) până la primele organizări statale din Mesopotamia și Egipt;

cercetarea Preistoriei se realizează prin studii arheologice, antropologice, sociologice, psihologice pe baza unor urme materiale puse în evidență de alte științe sau prin **studiul miturilor**.

Pentru a putea integra mitul în istoria pragmatică și pentru a putea folosi informațiile furnizate de acesta în cronologia generală a lumii, s-a încercat în secolul al XX-lea un nou tip de abordare. Noi acceptăm astăzi că în jurul anului 750 î.H. s-au produs în lume două evenimente majore: întemeierea Romei și apariția *Teogoniei* lui Hesiod, în care acesta organizează și ierarhizează pentru prima dată Pantheonul elin¹. Nu cunoaștem data exactă, dar folosim această informație mitologică în toate interpretările noastre culturale dedicate cunoașterii trecutului. Istoricii aplică acestei informații rigoarea profesională, iar lumea o reține cu aproximarea sa vulgară. Între aceste două planuri intervine mereu elementul rațional. În momentul în care citim cu atenție, să spunem, cel mai elocvent mit al Antichității eline: *Munci și Zile* (Ἔργα καὶ Ἡμέραι) al lui Hesiod (aprox. sec. al VIII-lea î.H.), vom observa în versurile dedicate vârștelor umane câteva indicii asupra concepției populare despre trecut: Zeii au făcut mai întâi *rasa de aur* a oamenilor cu darul de-a vorbi, liberi de griji, egali și fără să cunoască răutatea (vers. 109–121), apoi *rasa de argint*, mult mai prejos decât cea de aur, nesăbuită și făcătoare de nelegiuiri (vers. 127–142), apoi *rasa de aramă* (bronz), războinici foarte bine dotați fizic, puternici și cruzi (vers. 144–155), apoi zeii concep *rasa semizeilor*, a eroilor care au luptat în Războiul teban și în cel troian (vers. 157–173), pentru ca în final să fie creată *rasa de fier* a oamenilor, care sunt ființele truditore și nefericite de astăzi (vers. 176–180)². Interpretarea rațională a acestui mit a condus la o serie de observații:

¹ Vezi comentariul la Charles Vaugeois, Jean Kappel, *L'Antiquité européenne. Chronologie et interprétations* în *La Nouvelle Revue d'Histoire*, no. 43, iulie-august 2009, p. 42.

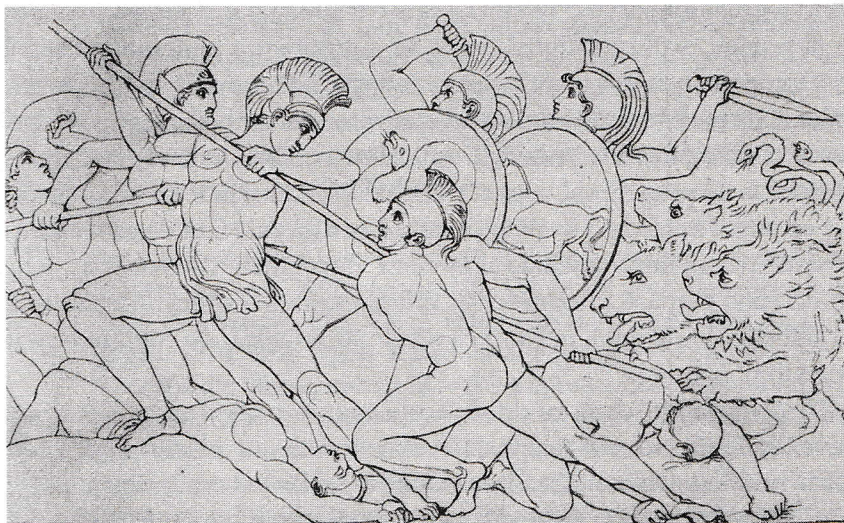
² Hesiod, *Theogony. Works and Days. Testimonia*, Ed. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts/Londra UK, 2006, pp. 97–103.

Respectarea drepturilor de autor

1. Hesiod folosește o reprezentare materială (aur, argint, bronz, fier) pentru a identifica generațiile trecute ale oamenilor; în această ierarhie, metalul nu este poziționat după utilitatea sa instrumentală, ci după semnificația lui simbolică și spirituală, ceea ce este considerat a fi pur metaforic;

2. Pe măsură ce crește valoarea tehnologică a reprezentării materiale, scade valoarea morală a generațiilor, ceea ce înseamnă că, pe măsură ce am avansat în plan material, ne-am degradat în plan spiritual. Acesta este unul dintre motivele pentru care nu putem înțelege și, în consecință, nu cunoaștem lumea Preistoriei, a istoriei dinainte de Istoria scrisă;

3. Hesiod introduce pe linia logică a raportului ascendent/descendent al evoluției materiale și involuției spirituale un pasaj străin, cel al semizeilor-eroi, care reprezintă o discontinuitate a ideii care guvernează ciclul uman întemeiat pe valoarea metalelor.

John Flaxman, *Vârsta de aramă* (1817)

Analizând un articol din *Revue des Etudes Grecques* din 1950 al filosofului francez Victor Goldschmidt, istoricul structuralist Jean-Pierre Vernant arăta că inserția eroilor în ciclul vârstelor a apărut ca o interpolare voită a lui Hesiod, pentru „a completa tabloul entităților divine“, care cunoștea, alături de zeii propriu-ziși (*theoi*), și pe demoni, și pe morți³. Aceasta este

³Jean-Pierre Vernant, *Mit și gândire în Grecia Antică. Studii de psihologie istorică*, Ed. Meridiane, București, 1995, p. 33.

însă o interpretare exclusiv teologică. Vernant admite însă că rasa eroilor a fost imaginată de Hesiod cu scopuri „funcționale”, eroii fiind războinicii drepti și glorioși, în contrast cu războinicii stirpei de bronz, care purtasera cu sete de sânge și cruzime războaiele de jaf și cucerire⁴. Unul dintre pașii trecerii de la *cultură istorică* la *civilizație* – două noțiuni fundamentale cu care operează Știința istorică –, a fost reglementarea morală a cruzimii. În secolul al V-lea î.H. această temă a comportamentelor eroice diferite apare la Eschil în tragedia *Cei șapte contra Thebei*, unde frații Eteocle și Polynice seucid între ei în luptă (vers. 792–830), iar solul anunță că, în timp ce trupul lui Eteocle va fi cinstit printr-o ceremonie funebră pentru „loialitatea sa patriotică”, trupul lui Polynice „va fi aruncat peste ziduri, fără mormânt, pentru a fi pradă câinilor” (vers. 1008–1015), din cauză că a atacat propria cetate⁵. În același Ciclu teban, eroul Tydeus despică țeasta inamicului său ucis și îi bea creierii, gest care o scârbește pe zeița Athena (Apollodorus, *Bibliotheca*, Cartea III. 6). Iată un criteriu moral, care era de fapt o proiecție paradoxală a contemporaneității violente despre un trecut foarte îndepărtat (Preistoria) care trebuie să fi fost pașnic, căci altfel nu-și puteau explica rațional de ce au supraviețuit generațiile umane. Dar, totodată, privirea atentă asupra reflectării literare a temei observă și o distincție între impresia *mitologică* despre cruzimea strămoșilor și faptul *istoric* al patriotismului/trădării. Atitudinea socială față de cruzime se schimbă la un prag moral, ceea ce plasează cruzimea în *Preistoria* interpretată ca trecut mitologic, în timp ce atitudinea morală față de cetate/patrie persistă în contemporaneitate și în viitor, devenind o constantă a *Istoriei*. Atunci când reappare, cruzimea este interpretată ca o apucătură din trecutul sălbatic (preistoric), în timp ce actul patriotic sau de trădare este un fapt curent (istoric).

Hesiod prefigurează, cu două secole înainte, nașterea gândirii speculative din Ionia, timp în care trebuie să se fi petrecut, neștiut de noi cum, critica mitologiei eline. Acea interpolare a generației eroilor de la porțile Tebei și Troiei, pe care Hesiod o amplasează explicit înaintea generației sale (*Munci și Zile*, vers. 159–160), pare un corp străin și totodată un pasaj ilogic în ierarhia simbolică a metalului/moralului. Dar ea dobândește un sens, un scop decelat din intenție, numai atunci când vedem în el expresia credinței în *istoricitatea* Războiului teban și a celui troian. Adică în *existența lor reală*. Aceasta este deja o problemă de Istorie. Hesiod și contemporanii săi credeau în existența acestor războaie din istoria

⁴ *Ibidem*, p. 47.

⁵ *Les Tragiques Grecs. Eschyle-Sophocle-Euripide. Théâtre complet*, Ed. Fallois, Paris, 1999, pp. 106–107.

apropiată a țării lor, nu le puteau neglija, dar nici nu le puteau atribui oamenilor obișnuți, pentru că acele evenimente cunoscuseră intervenții ale zeilor. S-a tras astfel concluzia că elinii veacului al VIII-lea î.H. – concret, în sensul ales de Jules Michelet în opera sa istorică⁶ – erau conștienți că a existat o evoluție a prelucrării metalelor, în care aurul este mult mai valoros decât fierul, și că trecutul apropiat al Eladei a cunoscut cel puțin două mari războaie. Modul de transmitere a acestor urme ale trecutului era povestea pe care o numim convențional **mit**, pentru că reprezenta singura modalitate cunoscută de a uni în armonie credința religioasă cu realități materiale.

Pentru a înțelege mai bine distincția între sistemul de gândire antic și cel modern vom apela la o ipoteză:

Între data presupusă a Războiului troian, să zicem 1184 î.H., și data presupusă a scrierii lui Hesiod, să acceptăm 750 î.H., s-au scurs 434 de ani. Perioada de patru secole este prea scurtă, prea mică la scara timpului pentru a admite că între 1184 și 750 s-a produs o extincție a rasei semizeilor sau că, între timp, zeii au renunțat să mai intervină direct în bătălii. Evenimentul ar fi fost prea important pentru mit ca să nu fie înregistrat. Mitologia elină nu conține astfel de episoade, în care să se explice prin ce eveniment s-a trecut de la rasa a IV-a la rasa a V-a și cum se făcea că omenirea contemporană cu Hesiod (rasa de fier) era veche doar de 400 de ani.

Extrapolând același calcul la istoria modernă, vom observa că, dacă scădem din anul 2012 intervalul de 434 de ani vom identifica anul 1578. Potrivit gândirii antice, bătălia de la Alcazarquivir de la 4 august 1578, între regele Sebastian al Portugaliei și sultanul Abd Al-Malik din Maroc, trebuia să se fi dat între semizeii uriași, dotați cu puteri supranaturale și conduși din cer de Iisus și de Mahomed. În acea bătălie, și regele Sebastian, și sultanul Marocului mor, la fel ca Ahile și Hector în Războiul troian, unul străpuns de o suliță, celălalt de epuizare. Poeții și cronicarii, la fel ca marii autori antici, au interpretat literar lupta de la Alcazarquivir ca o bătălie între Creștinism și Islam, între oștile lui Iisus și ale lui Mahomed, dar luptătorii erau oameni obișnuți, pentru că în secolul al XVI-lea semizeii nu făceau parte din sistemul de gândire contemporan; nici al creștinilor, nici al musulmanilor. De aceea, a afirma că în urmă cu 434 de ani de la anul 2012 trăiau semizeii pe pământ este aberativ, pentru că avem alt tip de gândire decât gândirea medievală, care la rândul ei era alta decât gândirea antică.

⁶J. Michelet, *Le Peuple*, Ed. Hachette/Paulin, Paris, 1846, p. 208.

Respect tipului de gândire a determinat modificarea societăților umane și dezvoltarea lor tehnologică, nu invers.

A intervenit apoi în mentalitatea antică un factor politic pragmatic. Întregul fenomen al regalității Vechii Elade se sprijinea pe continuitatea prin ascendență din eroii identificați în miturile eroice și în epopee, motiv pentru care „spița eroilor formează trecutul legendar al Greciei cetăților, rădăcinile familiilor, grupurilor și comunităților elenice”⁷. Sigur că în condițiile acceptării acestei versiuni a continuității se pune problema dacă acei eroi fuseseră reali sau doar inventați. Marele istoric irlandez John B. Bury (1861–1927) considera că interesul vechilor greci pentru istorie a venit din faptul că „poveștirile despre trecut făceau un apel direct la mândria lor, fiind în același timp asociate cu pietatea lor religioasă pentru antecesori”⁸. Ambele argumente presupuneau existența reală a eroilor, dar cărora li se atribuiseră calități excepționale, potrivite lumii în care zeii aveau puteri excepționale. Subiectul este sprijinit de ipoteza Științei istorice conform căreia omul preistoric din Orientul Apropiat și din Balcani – adică pe traseul anatolian – a transformat un personaj excepțional al familiei ancestrale într-un erou de mit, după care mitul a primit particularități culturale pe măsură ce *culturile istorice* au evoluat în forme de *civilizație*. Aceasta a fost explicația convențională pentru existența unor indicii istorice în interiorul unor creații considerate fantezii literare – **miturile**, și motivul pentru care istoricul pătrunde acolo, deși este aparent doar o problemă de literatură.

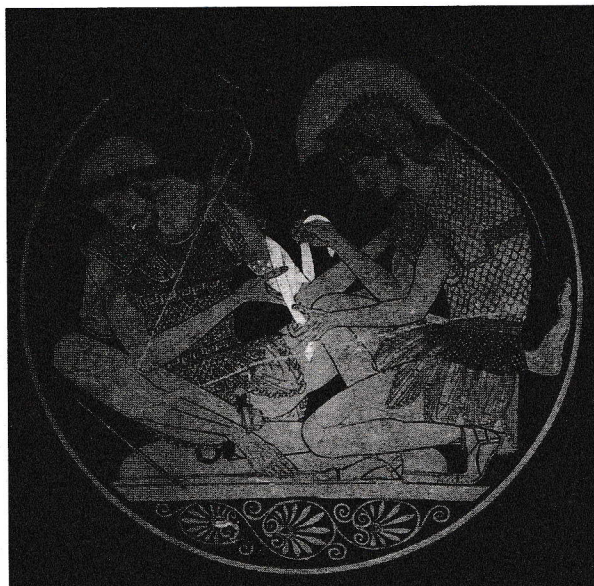
Noul tip de abordare integrată a pornit de la faptul că, dincolo de oricare interpretare metafizică sau raționalistă a mitului, arheologia și cercetarea istorică au demonstrat că cele mai populare povestiri despre Potop, sclavia babiloniană, civilizația minoică sau Războiul troian au corespondent în evenimente istorice reale. Iar dacă putem constata o unitate a mitului, dincolo de acceptarea caracterului universal al unui simbol sau al unei învățături enunțate de ezoterism, gândirea raționalistă arată că acolo unde există mai multe dovezi ale corespondenței materiale a mitului există probabilitatea ca acestea să se regăsească în toate miturile. Din fericire, în primul deceniu al secolului al XXI-lea, abordarea problemei mitologice a evoluat rapid spre un nou orizont, datorită dezvoltărilor spectaculoase ale științelor Paleontologiei, Fiziologiei creierului, Geneticii, Lingvisticii diacronice și Imagologiei,

⁷ Jean-Pierre Vernant, *Mit și religie în Grecia Antică*, Ed. Meridiane, București, 1995, p. 53.

⁸ J.B. Bury, *The Ancient Greek Historians*, Ed. Dover Publications, New York, 1958, p. 2.

Epuse toate în slujba interpretării istoricului. Ele ne permit să analizăm cum este privit.

Indicii istorice în mitul ilustrat prin artă

Pictură în stil attic desen roșu pe o cupă de băut vin de la aprox. 500 î.H., autor Sosios. Descoperită la Vulci, fost oraș etrusc (Staatliches Museum din Berlin/ Altes Museum Antikensammlung)

Această imagine celebră poate fi privită în trei feluri:

A. Imagine realistă: un soldat îl pansează pe un alt soldat, rănit în luptă și care suferă de durere.

B. Imagine mitologică: Ahile pansează rana prietenului său Patrocle în timpul Războiului troian, ilustrare probabilă a unui pasaj cu traducere controversată din *Iliada*: Cântul XXIII. 75, unde există propoziția $\kappa\alpha\acute{\iota}$ $\mu\omicron\iota$ $\delta\acute{o}\varsigma$ $\tau\eta\nu$ $\chi\epsilon\acute{\iota}\rho$, tradusă engl./rom.: *And give me thy hand* (Ed. Murray, Harvard, 1924)/ „Dar haide, dă-mi mâna“ (Ed. Diamantescu-Hâncu, Minerva, 1981) / „Mâna-ți întinde-mi s-o strâng“ (Ed. Murnu, Literatură Universală, 1967), dar care ridică problema expresiei $\delta\acute{o}\varsigma$ $\tau\eta\nu$ $\chi\epsilon\acute{\iota}\rho$, care însemna „a acoperi mâna, a bandaja“ (în unele traduceri engleze ale *Iliadei* aici chiar apare termenul medical *clasp* – „a bandaja“; în traducerea în limba română – „a pune cataplasmă“). De altfel, întregul pasaj are ca temă reproșul umbrei lui Patrocle către Ahile: „Aveai grijă de mine pe când eram în viață“.

C. Imaginea istorică: pictura oferă multe indicii istorice, pornind de la precizarea absolut necesară, din punctul de vedere al metodologiei istorice, că ceea ce vedem este interpretarea pictorului Sosios din jurul anului 500 î.H. a unei descrieri din *Iliada* lui Homer (sec. al VIII-lea î.H.). Dacă pictura este o ilustrare a ideii din Cântul XXIII, atunci imaginea trebuie să conțină informații din timpul lui Homer, dar nu pot fi excluse intervenții auctoriale, adică din timpul lui Sosios (aproximativ două secole și jumătate mai târziu).

Prima observație: armurile celor doi eroi sunt diferite, deși imaginea istorică generală este că amândoi făceau parte din tabăra grecilor, că erau eroi ai unei puteri bine individualizate: Grecia Antică. Armura lui Ahile (dreapta) este formată din solzi, dar cu un fel de capă în partea superioară și cu protecție de piele peste fustanelă (*peplum*), în timp ce armura lui Patrocle este integrală și cu protecție humerală, prelungită cu o limbă pentru prinderea în față. Fustanela (*peplum*) de dedesubt are mâneci.

A doua observație: Ahile poartă coif, în timp ce Patrocle l-a scos pe al lui și știm că a purtat și el coif, deoarece eroul rănit păstrează pe cap acoperământul de lână care proteja contactul craniului cu metalul coifului, detaliu istoric confirmat și de alte imagini mitologice sau artistice.

A treia observație: Patrocle era mai în vârstă decât Ahile, deoarece este figurat, spre deosebire de Ahile, cu barbă și mustață. Acest detaliu există la Cântul XI. 785 din *Iliada*: *πρεσβύτερος δέ σύ εσσι* / „tu (Patrocle) ești mai vârstnic“.

A patra observație: Patrocle poartă în spate arcul curbat în forma specifică popoarelor indo-europene anatoliene și balcanice. În stânga jos este o săgeată lungă, tipică aceluși arc și care aparținea troienilor, aceasta fiind și cauza rănirii lui Patrocle. De altfel, Homer preciza la Cântul X. 429, la episodul prinderii lui Dolon, că printre aliații troienilor se aflau și paionii „cu-arcuri-rotunjite“ (*ἀγκυλότοξος*), precum și lelegii, care era populația din care provenea Patrocle. De asemenea, Patrocle este așezat pe un scut rotund curbat (*εὐκυκλος*), așa cum îl descrie Homer la Cântul XX. 273–281, dar care este scutul lui Ahile, nu al lui Patrocle, deoarece acesta provenea din populația locrianilor/lelegilor, care „nu purtau scuturi“, cum precizează Homer la Cântul XIII. 714. Deci Ahile l-a pus pe scutul său pentru a-l pansa.

Interpretarea istorică: imaginea „Ahile îl pansează pe Patrocle“ reprezintă doi eroi ai taberei aheilor provenind însă din două triburi elene diferite.

Potrivit genealogiei lui Patrocle, acesta provenea din tribul locrienilor, care era o populație doriană așezată în urma invaziei indo-europene în zona vestică a Focisului (Phocis, Grecia Centrală), unde trăia populația mai veche a lelegilor, unii dintre aceștia fiind nevoiți să emigreze în Asia Mică, în Anatolia, de unde participă la Războiul troian, însă de partea troienilor. Astfel, Patrocle provenea din sinteza continentală a dorienilor cu lelegii autohtoni, în timp ce lelegii asiatici și-au păstrat vechiul etnonim și simbolurile în libertate.

Potrivit genealogiei lui Ahile, acesta provenea din tribul myrmidonilor, populație thessaliană din Fthia (Phtia), la nord și la distanță de Focis.

Ca aspect interesant, așa cum am văzut, Patrocle este figurat cu arme și îmbrăcăminte specifice lelegilor anatolieni, ceea ce duce la concluzia că imaginea lui Sosios este a unei sinteze etnice care ne poate indica fie un mixaj continental dorian-autohton foarte timpuriu, fie o anumită unitate etnică greco-asiatică din perioada Războiului troian, cele două tabere fiind de fapt două alianțe adverse ale aceleiași sinteze istorice.

A treia versiune este că, în jurul anului 500 î.H., sinteza era deja finalizată și Sosios nu a ilustrat decât ceea ce vedea, nu ceea ce descriesese Homer sau ceea ce era realitatea secolului al XII-lea î.H., când a avut loc probabil Războiul troian.

Acestea sunt indicii istorice găsite de cercetător într-o imagine mitologică în care un vizitator obișnuit al muzeului din Berlin nu vede decât un soldat care îl pansează pe un alt soldat în Antichitate. Ceea ce îi unește pe istoricul profesionist și pe vizitatorul comun în această situație este convingerea fiecăruia că oamenii din imagine au existat fizic în realitatea unui trecut îndepărtat, deși ceea ce au în față este un mit.

GENEZA MITULUI

1.1. Inconvenientele culturii populare. Impresia vagă despre mit și mitologie. Când a pornit să scrie cartea sa *Înainte de zorii omenirii* (*Before the Dawn*), Nicholas Wade, reporter la *New York Times*, a simțit nevoia să facă o întoarcere în timp, pe linia cunoștințelor noastre despre evoluția omului. Dincolo de limita celor 5 500 de ani care ne despart de cele mai vechi texte, urmele scrisului dispar sau se reduc doar la însemnări extrem de simple, de genul scrijeliturilor pe care le presupunem motivate de nevoi memoriale. Sub 5 500 de ani nu știm decât ceea ce ne oferă arheologia prin obiecte dispartate, iar sub limita de aproximativ 10 000 de ani, chiar și informațiile pe care ni le poate pune la dispoziție arheologia se împrăștiează. Nu avem decât probe extrem de vagi despre perioada de acum aproximativ 15 000 de ani, când oamenii au început să amenajeze așezări pentru familia sau comunitatea lor. Înainte de această dată, oamenii trăiau ca nomazi, fiind culegători și vânzători. „Nu au construit nimic și nu au lăsat în urmă aproape nimic care să reziste timpului – arată Nicholas Wade –, cu excepția câtorva unelte de piatră și a peșterilor remarcabil pictate din Europa”⁹. Coborând încă 35 000 de ani, întâlnești un alt prag, cel al perioadei de acum 50 000 de ani, când omul primordial dă semne că se îndreaptă spre comportamentul omului modern. Concluzia lui Wade este foarte simplă: „Dacă acesta este punctul de la care începe istoria omului modern, atunci mărturiile scrise există doar pentru 10% din ea; 90% din istoria umanității pare iremediabil pierdută”¹⁰. În astfel de condiții, cum rămâne cu celebra frază a lui Henri-Irénée Marrou: *l’histoire se fait avec des documents comme le moteur a explosion fonctionne avec du carburant?* Cum poți să vorbești despre trecutul omenirii în absența documentelor, chiar dacă prin document am înțelege tot ce s-a păstrat în scris, pictat sau cioplit, de la Altamira și până astăzi?

⁹ Nicholas Wade, *Before the Dawn. Recovering the Lost History of Our Ancestors*, Ed. Penguin Books, Londra, 2006, p. 1.

¹⁰ *Ibidem*.